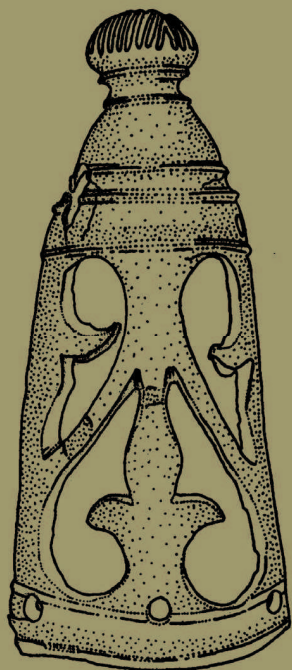

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 26
ROČNÍK CX – 2016

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 26
ROČNÍK CX – 2016

Bratislava 2016

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CX – 2016
ARCHEOLÓGIA
26

Redakčná rada/Editorial Board

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda), doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc., Mgr. Radoslav Čambal,
PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc.,
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého a anglického jazyka/translation into English and German languages: REELS, s. r. o., Stephanie
Staffen a autori

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed

Grafická úprava/Graphic design
Matúš lányi

Tlač/Print:

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2016

Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2016

ISBN 978-80-8060-390-8
ISSN 1336-6637

ZBORNÍK SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO MÚZEA CX– 2016 ARCHEOLÓGIA 26

PhDr. Etela Studeníková, CSc., dlhoročná vedecká pracovníčka
SNM-Archeologického múzea a vysokoškolská pedagogička, zakladateľka ročenky Archeológia, sa v tomto roku dožíva okrúhleho životného jubilea. Kolegovia a priatelia želajú jubilantke do ďalších rokov veľa zdravia, spokojnosti a úspechov.

PhDr. Etela Studeníková, CSc., langjährige wissenschaftliche Mitarbeiterin
des SNM-Archäologischen Museums und Hochschulpädagogin, die Gründerin des Jahrbuchs Archeológia, erreicht in diesem Jahr ein rundes Lebensjubiläum. Kollegen und Freunde wünschen der Jubilarin für die nächsten Jahre viel Gesundheit, Zufriedenheit und Erfolg.

OBSAH – CONTENTS – INHALT

- 7 KATARÍNA GAJARSKÁ: Neolitický dom na sídlisku kultúry s lineárnou keramikou v Blatnom
17 The Neolithic house on settlement of the Linear Pottery Culture in Blatné
- 19 ZOJA BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ: K terminológii počiatku strednej doby bronzovej na južnom Slovensku vo svetle nálezov z hrobu 3/62 maďarovskej kultúry z Nových Zámkov
25 Zur Terminologie der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Südslowakei im Lichte der Funde aus dem Grab 3/62 von Nové Zámky
- 27 PAVOL JELÍNEK: Objekty s dvojicami ľudských skeletov na sídliskách staršej a strednej doby bronzovej na Slovensku
35 Objekte mit menschlichen Skelettpaaren in Siedlungen der älteren und mittleren Bronzezeit in der Slowakei
- 37 GABRIEL NEVIZÁNSKY – PÉTER PROHÁSZKA: Bronzový depot zo Šarišských Lužianok z roku 1876
46 Der Bronzehort aus Šarišské Lužianky aus Jahr 1876
- 49 MILAN HORŇÁK: Sídliskový areál lužickej kultúry a zo stredoveku v Púchove-Horných Kočkovciach
57 Settlement site of Lusatian Culture and from the Middle Ages in Púchov-Horné Kočkovce
- 59 LUCIA BENEDIKOVÁ: Nálezy z Vršatského Podhradia v kontexte osídlenia stredného Považia v neskorkej dobe bronzovej a v dobe halštatskej
70 Die Funde aus Vršatské Podhradie im Kontext der Besiedlung des mittleren Waagtals in der Spätbronze- und Hallstattzeit
- 73 PETR KOS: Pohřebiště ze Slavkova a jeho přínos k poznání vývoje halštatské kultury ve středním Politaví (K možnosti zpřesnění datace hrobů ždanické skupiny horákovské kultury)
101 Das Gräberfeld aus Slavkov und sein Beitrag zur Kenntniss der Entwicklung der Hallstatt-kultur im mittleren Flussgebiet von Litava (zur Möglichkeit der Präzisierung der Datierung von Gräbern der Ždanice-Gruppe der Horákov-Kultur)
- 103 KATARÍNA HARMADYOVÁ: Dvojslučková oblúkovitá spona z Bratislavy-Devína
107 Bogenförmige Zweischleifenfibel aus Bratislava-Devín
- 109 RADOSLAV ČAMBAL: Včasnotaténske spony z Horných Orešian – Slepého vrchu v zbierkach SNM-Archeologického múzea v Bratislave
116 Frühlatènezeitliche Fibeln aus Horné Orešany – Slepý vrch in den Sammlungen des SNM-Archäologischen Museums in Bratislava
- 119 IGOR BAZOVSKÝ: Súčasti astragálových opaskov z juhozápadného Slovenska
123 Bestandteile der Astragalgürtel aus der Südwestslowakei
- 125 RADOSLAV ČAMBAL: Spätlatènezeitliche Jochendbeschläge aus dem Gebiet von Bratislava
131 Neskorolaténske nákončia jariem konského záprahu z priestoru Bratislavy
- 133 VLADIMÍR KRUPA – MIROSLAVA DAŇOVÁ – JÁN ŠTUBŇA – EUDMILA ILLÁŠOVÁ – JÁN TIRPÁK: Prsteň z bohatého hrobu I z Krakovian-Stráží (štyľová a gemologická analýza)
140 Ring from the abundant grave I in Krakovany-Stráže
- 143 DARINA BIALEKOVÁ: Predmety a polovýrobky z kosti a parohu z pobedimského hradiska
150 Gegenstände und Halbfabrikate aus Bein und Geweih vom Burgwall Pobedim

- 151 SAMUEL ŠPANIHEL: Nálezy keramiky z pevnosti v Čiernom – Valoch
 161 Keramikfunde aus der Festung in Čierne – Valy
- 163 MÁRIO BIELICH: Stredoveké osídlenie v Rumanovej
 171 Mittelalterliche Besiedlung in Rumanová
- 173 LUCIA PILKOVÁ – PETRA ŠIMONČIČOVÁ KOÓŠOVÁ: Militária, ostrohy a konský postroj
 z Čeboviec – Zeleného hradu (okr. Veľký Krtíš)
 181 Militaria, Sporen und Pferdegeschirr vom Čebovce – Zelený hrad (bez. Veľký Krtíš)
- 183 PETER NAGY – EVA ĎURKOVIČOVÁ: Výsledky archeologického výskumu Kalvínskeho kostola
 v Šamoríne
 192 Ergebnisse archäologischer Grabung der Calvinischen Kirche in Šamorín
- KOLOKVIUM
- 193 Štrnásty ročník kolokvií k otázkam rímsko-germánskej archeológie
 194 Vierzehnte Jahrgang der Kolloquien zu den Fragen der römische-germanischer Archäologie
- 195 JAROSLAVA RUTTKAYOVÁ: Miniaturne nádoby z pohrebiska vo Veľkom Cetíne
 200 Miniaturgefäße vom Gräberfeld in Veľký Cetín
- 201 JAROSLAVA SCHMIDTOVÁ: Miniaturna nádobka z doby rímskej z Bratislavy-Čunova
 206 Miniature container from the Roman period from Bratislava-Čunovo
- 207 TOMÁŠ ZEMAN: Miniaturní keramické nádoby z doby římské z jihovýchodní Moravy
 211 Miniaturgefäße aus der römischen Kaiserzeit von südöstlichen Mähren
- 213 ĽLEV ZACHAR – VLADIMÍR TURČAN: Miniaturna keramika zo sídliskových objektov v Šaštíne-Stráži
 a v Trnave
 219 Miniaturkeramik aus Siedlungsobjekten aus Šaštín-Stráže und aus Trnava
- 221 RADKA KNÁPEK – ONDREJ ŠEDO: Misky s omfalem v životě barbarských společností doby římské
 277 Bowls with an omphalos in the life of Barbarian tribes in the Roman period
- RECENZIE
- 281 Vladimír Krupa – Marián Klčo: Bohaté hroby z doby rímskej z Krakovian-Stráži (*Vladimír Turčan*)
- 283 Skratky časopisov a periodík – Abkürzungen von Zeitschriften und Periodika

K TERMINOLÓGII POČIATKU STREDNEJ DOBY BRONZOVEJ NA JUŽNOM SLOVENSKU VO SVETLE NÁLEZOV Z HROBU 3/62 MAĎAROVSKÉJ KULTÚRY Z NOVÝCH ZÁMKOV

ZOJA BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ

Keywords: South Slovakia, Beginning of Middle Bronze Age, Maďarovce culture, cremation grave, terminology.

Abstract: *On the question of terminology concerning the beginning of the Middle Bronze Age in southern Slovakia in the light of finds from grave 3/62 of the Maďarovce culture in Nové Zámky. Grave 3/62 from Nové Zámky/ Berek represents the Nitra group of Maďarovce culture. Based on the occurrence of similar types of ceramics in the sites of Bajč, Svätý Peter, Šarovce, Vrábľe, Dunaújváros, Estergom and Győr, this grave can be reliably dated to period B1. Dealing with terminological questions is possible only after the publication of the collection of finds, due to the non-uniform cultural heritage of southern Slovakia at the beginning of the Middle Bronze Age.*

V roku 1982 A. Točík uverejnil hrobové nálezy zo strednej doby bronzovej z Nových Zámkov-Bereku. V priebehu záchranného výskumu AÚ SAV na vojenskom cvičišti sa pod vedením E. Rejholca odkryli dva kostrové a jeden žiarový hrob na pieskovej dune I (Točík 1982, 25-27) a jeden žiarový hrob na dune III, ktorý je predmetom tohto príspevku. V publikácii bol tento hrob označený ako hrob 4/62 (Točík 1982, 28, obr. 7), ale v dokumentácii výskumu je uvedený ako hrob 3/62 a pod týmto hrobovým číslom sú v AÚSAV uložené i nálezy, preto sa v príspevku používa jeho pôvodné číslovanie. Nálezy z hrobu 3/62 boli v prvotnej publikácii zobrazené iba fotograficky, z čoho u iba čiastočne zachovaných nádob vyplynuli problémy pri posúdení ich tvaru; za povolenie nakresliť tieto nálezy vďačím A. Točíkovi a B. Chropovskému. A. Točík hrob 3/62 kvalifikoval ako pravdepodobne jamkový a zaradil ho do maďarovskej kultúry (v ďalšom texte: MK), pričom časť jeho inventára, aj keď bez bližších údajov, považoval za ďalší vývoj maďarovskej keramiky počas strednej doby bronzovej (hrob 4/62: Točík 1982, 25, 30). Takáto interpretácia hrobu je bezpochyby správna, jeho bohatý keramický inventár si však zaslúži podrobnejšie vyhodnotenie.

Keďže sa v tomto príspevku často citujú termíny, v ktorých je involvované pohrebisko v Dolnom Petre, používa sa v ňom toto meno náleziska, aj keď aktuálne (a pôvodné) meno lokality je Svätý Peter.

Hrob 3/62 bol čiastočne poškodený vojenským zákopom. Na dne kotlovitej jamy o priemere 80-90 cm a hĺbke 60-65 cm sa zistili nedohorené kosti a popolovitá sivočierna hlina, okrem toho jama obsahovala črepy desiatich nádob (1-10). Keďže všetky nádoby boli popísané v prvotnej publikácii (Točík 1982, 28), nižšie uvedený zoznam obsahuje iba najdôležitejšie údaje k ich typológii, vyhotoveniu a rozmerom. V konkordančnej tabuľke sú zachytené zmeny v číslovaní náleзов oproti prvotnej publikácii:

2016	Točík 1982
1 – obr. 1a: 5	1 – obr. 7: 5
2 – obr. 1b: 4	8 – obr. 7: 10
3 – obr. 1a: 3	2 – obr. 7: 8
4 – obr. 1a: 1	3 – obr. 7: 4
5 – obr. 1a: 4	10 – obr. 7: 2
6 – obr. 1a: 2	5 – obr. 7: 9
7 – obr. 1b: 1	6 – obr. 7: 1
8 – obr. 1b: 2	7 – obr. 7: 7
9 – obr. 1b: 3	4 – obr. 7: 6
10 – /	9 – obr. 7: 3

1. Amfora, sivočierna so svetlohnedými flakmi, zvonku a znútra na hrdle hladená; v. 36,8 cm, priemer ú. 21,4 cm, priemer d. 11,6 cm (tab. 1a: 5).
2. Časti hrnca, jeden zachovaný hrotitý výčnelok; zvonku svetlohnedý s drsným povrchom, znútra tmavosivý, hladný; v. 54 cm, priemer ú. 17,5 cm, priemer d. 8,5 cm (obr. 1b: 4; kresebná rekonštrukcia).
3. Krčiazok s tromi nôžkami; svetlohnedý, zvonku a znútra na hrdle hladný; v. 11,2 cm, priemer ú. 9,6 cm, priemer d.

6,3 cm (obr. 1a: 3).

4. Krčiazok s lomeným vydutím, uško odlomené; svetlohnedý, v. 6,3 cm, priemer ú. 5,7 cm, priemer d. 1,9 cm (obr. 1a: 1).
5. Časť nádoby s dvomi hrotitými výčnelkami na hornej časti vydutia; stopy sekundárneho prepálenia, svetlohnedá s červenkastými a sivými flakmi; zach. v. 13,8 cm, priemer d. 10,5 cm (obr. 1a: 4).
6. Časti misy s rozšíreným, vodorovne zrezaným okrajom a uškom pod ním; hnedá, hladená, na vonkajšej strane nepravidelné ryhy; priemer ú. pribl. 35 cm (obr. 1a: 2).
7. Časť misy so šikmo zrezaným okrajom a čiastočne zachovaným lalokovitým výčnelkom na okraji; zvonku hnedá, znútra hnedočierna, slabo hladená; v. 6,7 cm, priemer ú. 22,2 cm, priemer d. 8,5 cm (obr. 1b: 1).
8. Časť misy s dovnútra vťahnutým okrajom, čiastočne zachovaným lalokovitým výčnelkom na okraji a okrúhlym výčnelkom pod okrajom; svetlohnedá, zvonku mierne, znútra lepšie hladená; priemer ú. pribl. 20,8 cm (obr. 1b: 2).
9. Okrajový črep misy s profilovaným lalokovitým výčnelkom; hnedý, zvonku so svetlohnedým flakom, hladený; priemer ú. pribl. 29,6 cm (obr. 1b: 3).
10. Črep z prehnutého hrdla hrubostennej nádoby s drsným povrchom sa v čase kreslenia nálezov nepodarilo nájsť (*Točík 1982*, č. 9).

Za súčasného stavu bádania stoja k dispozícii typologické tabuľky maďarovskej keramiky z rokov 1964 a 1981. Prvá z nich sa týka nálezov zo sídliska vo Veselom (*Točík 1964b*, obr. 11; typ D 9 patrí stredodunajskej mohylovej kultúre), ďalšie boli síce vypracované pri príležitosti publikovania nálezov zo sídliska v Nitrianskom Hrádku a sú takto aj označené, týkajú sa však maďarovskej kultúry ako celku (*Točík 1981b*, prílohy 1-6), tzn., že boli v nich zohľadnené aj typy keramiky z Veselého. To žiaľ znemožňuje porovnanie keramiky považskej a nitrianskej skupiny MK (*Točík 1964b*, obr. 3) pomocou týchto tabuliek. Hrobová keramika MK zo západného Slovenska bola spracovaná v typologických tabuľkách keramiky zo staršej a z počiatku strednej doby bronzovej z tohto územia (*Benkovsky-Pivovarová/Chropovský 2015*, obr. 101a-f).

Typ amfory s hrotitými výčnelkami pod rozhraním hrdla a tela a s páskovými uškami na baňatom vydutí (obr. 1a: 5) v tabuľke MK z roku 1981 nie je zastúpený; typologicky stojí medzi štíhlymi amforami poväčšine s kónickým hrdlom a s uchami na vydutí (typ C3) na jednej strane a baňatejšími až extrémne baňatými bezuchými amforami typu C5 a zásobnicami typu F2a na druhej strane (*Točík 1981b*, prílohy 2 a 5). Jedna z amfor typu C3 bola v Nitrianskom Hrádku použitá ako pithos; v takmer 38 cm vysokej ležiacej amfore bolo uložené dieťa, jej ústie bolo prikrýté misou (*Točík 1981b*, sväzok I, zošit 1, 26, 27, tab. CXXVI: 2, 3). Táto amfora má vysoké úzke hrdlo, typické pre amfory spomenutého typu, svojou baňatosťou sa však líši od väčšiny amfor tohto typu, ktoré majú vydutie v hornej tretine výšky tela; tým sa podobá amfore z Nových Zámkov. Pithos bol deponovaný vo vrstve maďarovskej kultúry nad jamou 170 v hĺbke približne 2 m (*Točík 1981b*, plán 67: 2). Amfora z Nových Zámkov je teda napriek svojmu nevšednému tvaru reprezentantom nitrianskej skupiny tejto kultúry; vo Veselom je doložený iba typ C3 (*Točík 1964b*, obr. 11).

Typ nádoby s esovitou profiláciou, úzkym dnom a štyrmi hrotitými výčnelkami pod rozhraním hrdla a tela (obr. 1b: 4) sa v typologických tabuľkách MK objavuje ako hrniec typu E1 resp. E1a a zásobnica typu F1 (*Točík 1964b*, obr. 11; *1981b*, prílohy 4 a 5). Pri vypracovaní týchto dvoch kategórií hrncovitých nádob bola rozhodujúca predovšetkým ich výška, istú úlohu zohralo však aj ich hrubšie vyhotovenie. Ako zásobnice bol tento typ keramiky kvalifikovaný od výšky 30 cm (*Točík 1964b*, 35); nádoba z Nových Zámkov patrí teda do kategórie zásobníc. Analogické tvary tejto nádoby – pokiaľ ide o jej výrazne profilované, pomerne vysoké hrdlo – sa vyskytujú v považskej i nitrianskej skupine MK (*Točík 1964b*, tab. XL: 10; LII: 17 a d.; *1981b*, tab. LIV: 10; CLVII: 13, 15; CLXV: 10 a d.). V monografii hrobových nálezov zo západného Slovenska je tento typ keramiky zohľadnený pri hrncoch typu B-2; väčšina hrncov tohto typu slúžila ako urny (*Benkovsky-Pivovarová/Chropovský 2015*, 18-20).

Typ krčiazka s nízkou spodnou časťou a tromi nôžkami (obr. 1a: 4) je súčasťou keramického fondu považskej i nitrianskej skupiny MK a v typologických tabuľkách sa objavuje pod označením typ A4 (*Točík 1964b*, obr. 11; *1981b*, príloha 1) a I-3 (*Benkovsky-Pivovarová/Chropovský 2015*, obr. 101f.). V hrobe 11 v Dolnom Petre bol krčiazok tohto typu sprevádzaný kosákovitými ihlicami (*Dušek 1969*, obr. 7: 1, 3, 4), v hrobe z Esztergomu ihlicou s profilovanou hlavicou a otvorom v krčku (*Torma 1976*, obr. 9: 5; 11: 4, 5). O pozdnom datovaní takýchto krčiazkov svedčí aj ich spoločný výskyt spolu s keramikou mohylovej kultúry v sídliskových a hrobových nálezoch, tak napr. v objekte 12 z Nitry (*Březinová 2011*, tab. II: 1, 3), v hrobe 1.A z Nagydemu a v depote z Hegykő (*Ilon 1999*, Taf. 1: 4 a 8: 1). Za zmienku stojí i výskyt dvoch krčiazkov uvedeného typu v Bedihošti; našli sa v sídliskovej vrstve, ktorá obsahovala keramiku veteřovskej a mohylovej kultúry, ako aj ihlicu stupňa B1 (Typ Bedihošť: *Říhovský 1979*, 21 a d.; *Fojtik 2015*, tab. 3 na str. 23).

Krčiazky s lomeným vydutím (obr. 1a: 1) sú v náplni MK veľmi zriedkavé, preto sa neobjavujú v žiadnej z typologických tabuliek, vyskytujú sa však vo všetkých troch skupinách MK – v považskej (*Točík 1964b*, tab. XXXI: 6; XXXVIII: 6), nitrianskej (*Točík 1981b*, tab. XCIX: 5) a ipelskej (*Točík 1981a*, obr. 21: 3). Častejší je tento typ nádob v kultúre Vaty (*Kreiter 2005*, tab. 5: 8, 6: 1, 5, 12-16); v hrobe 578 z Dunaújvárosu je krčiazok tohto typu, avšak s užším hrdlom, datovaný ihlicami s profilovanou hlavicou a otvorom v krčku do stupňa B1 (*Vicze 2011*, tab. 200: 1, 2). Krčiazok s vyšším hrdlom a náznakom lomu sa v hrobe 24 z Dolného Petra našiel v sprievode kosákovitých ihlic (*Dušek 1969*, obr. 11: 3, 4, 10).

Časť nádoby s dvomi hrotitými výčnelkami na vydutí (obr. 1a: 3) reprezentuje krčiazky typu A-6, ktorý je zriedkavým typom keramiky MK (*Točík 1981b*, Band I, Heft 1, 92, Beilage 1), jeho výzdoba je však typická pre keramiky neskorej fázy MK. Vyskytuje sa na krčiazkoch na pohrebiskách v Dolnom Petre, vo Vrábloch a v Győri-Menfőcsanaku, datovaných kosákovitými ihlicami (*Dušek 1969*, obr. 9:1, 2, 4; *Benkovsky-Pivovarová 2004*, obr. 1: 1, 2; *Egry 2004*, obr. 6: 1, 3, 4); pravdepodobne z krčiazka pochádza aj časť nádoby s takouto výzdobou z hrobu 855 v Győri-Menfőcsanaku (*Egry 2004*, obr. 2: 1). V jame 2 zo Šaroviec je krčiazok, zdobený malými výčnelkami spoľahlivo datovaný dýkou do stupňa B1 (*Novotný 1981*, obr. 1: 5; tab. IX: 6), ďalšie exempláre pochádzajú zo sídlisk v Štúrove a Nitre (*Ožďani 2010*, tab. IV: 1; *Březinová 2011*, tab. V: 3, 5). V Nitre a Dolnom Petre je tento spôsob výzdoby aplikovaný aj na amforkách (*Březinová 2011*, tab. IV: 2; *Dušek 1969*, obr. 15: 10) a na sídlisku v Mannersdorf am Leithagebirge sa objavuje aj na šáľkach (*Neugebauer 1981*, obr. 8: 12; 18: 69).

Časti veľkej misy (obr. 1a: 2) umožňujú jej zaradenie do typu mís D4, ktoré sa vyznačujú viac-menej polguľovitým tvarom (*Točík 1981b*, sväzok I, zošit 1, 96, príloha 3). Existenciu tohto typu mís počas neskorej fázy tejto kultúry dokazuje jej výskyt v jame 300 z Nitrianskeho Hrádku spolu s odlievacou formou na úzke rebrované náramky (*Točík 1981b*, Taf. LXXIX: 23, LXXX: 2).

Na dvoch čiastočne zachovaných miskách sa výrazne prejavuje ich príslušnosť k nitrianskej skupine MK existenciou zvislých lalokovitých výčnelkov na okraji. Misa s prehnutými stenami (obr. 1b: 1) patrí typu D 12; misy tohto typu boli spravidla opatrené uškom pod jedným z lalokovitých výčnelkov (*Točík 1981b*, Band I, Heft 1, 97, Beilage 3; *Neugebauer 1981*, obr. 16: 58). V objekte IX v Bajči sa takáto misa našla spolu s kosákovitými ihlicami (*Točík 1964c*, 80, tab. XLIX: 18; L: 11). Ďalšia z týchto mís (obr. 1b: 2) má dovnútra vtiahnutý okraj; lalokovitý výčnelok sa nezachoval, na základe tvaru misy mohlo ísť tak o jednoduché, ako aj o zobákovité výčnelky. Misa tohto typu s jednoduchými výčnelkami je v hrobe 854a z Dunaújvárosu datovaná kosákovitými ihlicami (*Vicze 2011*, tab. 216: 4, 7), tvar so zobákovitými výčnelkami je doložený v Nitrianskom Hrádku (Typ D8c: *Točík 1981b*, Taf. LII: 19, príloha 3) a v Nitre (*Březinová 2011*, tab. VIII: 4).

Črep veľkej misy s lalokovitým, na vonkajšej strane profilovaným výčnelkom (obr. 1b: 3) pochádza pravdepodobne misy, príbuznej mise z hrobu 167 karpatskej mohylovej kultúry z Jánoshidy (*Csányi 1980*, obr. 8: 8, 9), odlišuje sa však od nej výrazne odsadeným hrdlom. Lalokovité výčnelky na okraji mís, zosilnené rebrom, sa podľa popisu typu D1b a typologickej tabuľky v Nitrianskom Hrádku nevyskytujú, úlohu rebier tu prevzali ušká (*Točík 1981b*, Band I, Heft 1, 95), pôvod tohto výzdobného prvku v Karpatskej kotline na počiatku strednej doby bronzovej je však nepochybný (*Novotný 1961*, tab. IX: 10; *1968*, tab. IX: 10; *Ožďani 2010*, tab. VI: 5; *Březinová 2011*, tab. VII: 3; VIII: 4). Ako vplyv z Karpatskej kotliny sa takéto výčnelky na miskách objavujú aj na Morave (*Stuchlík 1971*, obr. 2: 3, 4; *Šmíd 1998*, obr. 5: 6).

Z rozboru keramiky vyplýva, že hrob 3/62 z Nových Zámkov-Bereku je reprezentantom koncovej fázy vývoja nitrianskej skupiny MK. Neobsahoval síce žiadne bronzové predmety, výskyt analogických resp. príbuzných tvarov keramiky spolu s kosákovitými ihlicami a ihlicami s profilovanou ihlou umožňuje však datovanie tohto hrobu do stupňa B1.

Význam kosákovitých ihlíc ako charakteristický typ bronzov Karpatskej kotliny a ich význam pre chronológiu doby bronzovej, ako na to upozornil B. Hänsel, rozpoznal P. Reinecke už na počiatku 20. storočia (*Hänsel 1968*, 77). Mapy rozšírenia tohto typu ihlíc jednoznačne potvrdzujú ich pôvod v Karpatskej kotline (*Hänsel 1968*, mapa 16; *David 1998*, 301, mapy 1-4; *Innerhofer 2000*, 64, mapa 12). Ak teda I. Egry označila pohrebisko v Győri-Menfőcsanaku, na ktorom sa v troch zo šiestich hrobov vyskytli po dve kosákovité ihlice, za dôkaz prvej expanzie mohylovej kultúry do Karpatskej kotliny (*Egry 2004*, 121, obr. 7: 1-6), nechala sa zrejme ovplyvniť zaradením pohrebiska v Dolnom Petre do karpatskej mohylovej kultúry (*Dušek 1969*); toto zaradenie sa odzrkadlilo v termínoch *staromohylový stupeň karpatskej mohylovej kultúry*, reprezentovaný týmto pohrebiskom (*Točík/Vladár 1971*, 394) a *staromohylový stupeň – fáza Dolný Peter karpatskej mohylovej kultúry* (*Furmánek/Veličik/Vladár 1991*, 104; *1999*, 64; *Ožďani 2015*, 137). Oproti tomu T. Kovács pomenoval podľa tohto pohrebiska koncovú fázu vývoja MK v termíne *fáza Dolný Peter maďarovskej kultúry*, ktorú vzťahoval na juhozápadné Slovensko, severovýchodné Rakúsko a v Maďarsku na severné a stredné Zadunajsko (*Kovács 1975*, 309 a ď.). Autorka tohto príspevku poukázala na to, že facies MK, zastúpená v Dolnom Petre, sa nemôže vzťahovať na celé územie MK a že z tohto dôvodu by bol vhodnejší termín *skupina Dolný Peter maďarovskej kultúry* (*Benkovsky-Pivovarová 1981*, 19, 20).

O prenikaní maďarovskej kultúry do Malej uhorskej nížiny niet pochýb; najvýraznejšie sa prejavilo na sídlisku v Süttő, kde podľa T. Kovácsa patrí 50-55% keramiky maďarovskej kultúre, 35-40% inkrustovanej keramiky a 5-10% fúzesabonyskej kultúre (*Kovács 1988*, 120). Prinajmenšom rovnako výrazný je však aj pohyb opačným smerom, ktorý sa prejavuje predovšetkým početnými nálezmi keramiky kultúry Vaty v maďarovskom prostredí na území južného Slovenska, napr. v Dvoroch nad Žitavou a Štúrove (*Točík 1956*, tab. XVI, XVII a chronologická tabuľka na str. 25; *Ožďani 2010*, tab. II: 12, IV: 6, V: 1 a ď.); k tomu pristupujú elementy kultúry Belegiš(?), fúzesabonysko/otomanskej kultúry a ďalších kultúr (*Novotná/Novotný 1984*, 334; *Březinová 2010*, 31; *Ožďani 2010*, 259 a ď.). Doposiaľ bol z uvedených a ďalších lokalít publikovaný iba výber nálezov, napriek tomu sa však ozrejnilo, že žiadny z doposiaľ používaných resp. navrhnutých termínov nevystihuje pestré kultúrne spektrum koziderského obdobia na južnom Slovensku a – čo je dôležitejšie – že je otáznou, či termíny *staromohylový stupeň* (*Točík 1960*; *Točík/Vladár 1971* a. ď.) v rôznych variantoch a *maďarov-*

sko-mohylový horizont (Ožďáni 2010, 261; 2015, 138) vôbec vystihujú vzťah tohto nálezového horizontu k mohylovej kultúre. Rozdiel v náplni koncovej fázy maďarovskej kultúry, datovanom kosákovitými a ihlicami s profilovanou ihlou a karpatskou mohylovou kultúrou v období ihlic s pečatidlou hlaviceou je za súčasného stavu bádania príliš veľký; pri tejto príležitosti stačí poukázať na sídliskové nálezy z Nitry a hrobové nálezy z Dolného Petra na jednej strane (Březinová 2011; Dušek 1969) a na sídliskové nálezy z Veľkého Peseku a hrobové nálezy zo Salky I na druhej strane (Novotný 1961; Točík 1964a, tab. 8-30). Za súčasného stavu bádania sa teda pri postkosziderských nálezoch nedá vylúčiť ani možnosť expanzie kultúry Egyek resp. egyeckej skupiny mohylovej kultúry (Kovács 1966, 198, 202; k tomu Benkovsky/Pivovarová 2015, 77 a ď.) z územia Maďarska na južné Slovensko, tak ako tomu bolo v prípade hatvanskej kultúry, severopanónskej kultúry a pravdepodobne aj kultúry Vaty. Bezpodmienečným predpokladom pre riešenie tejto otázky je publikovanie doteraz nedostatočne známych sídliskových nálezov stupňa B1, zaujatie stanoviska ku kultúrnej príslušnosti keramiky mohylovej kultúry, ktorá je v nich – aj keď zriedkavo – zastúpená a okrem toho publikovanie pohrebiska v Nových Zámkoch. Toto pohrebisko sa v literatúre cituje ako reprezentant mladšieho stupňa kosziderského horizontu (Točík 1978, 71) resp. fázy *Nové Zámky staromohylového stupňa karpatskej mohylovej kultúry* (Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, 104; 1999, 64; Ožďáni 2015, 137 a ď.), pochovávalo sa však na ňom od stupňa A2 (Benkovsky-Pivovarová 1999, 200) a priebeh pochovávaní v rámci strednej doby bronzovej je zatiaľ nevyjasnený. Poskytlo síce aj také keramické nálezy, ktoré na pohrebiskách v Salke I a II, Kamenici nad Hronom a Malej nad Hronom nie sú zastúpené (Točík 1964a; 1978, 74, napr. č. 2, 10), to však nemusí mať iba chronologické príčiny. Periodizácia karpatskej mohylovej kultúry je teda za súčasného stavu znalosti prameňov iba odzrkadlením jej predpokladaného vývoja; ako najnovšie zdôraznil O. Ožďáni (2015, 137), ide o predbežné pracovné rozčlenenie tejto kultúry, ktoré sa v budúcnosti musí precizovať.

LITERATÚRA

Benkovsky-Pivovarová 1981 – Z. Benkovsky-Pivovarová: Zu einigen terminologischen Fragen des Kulturkreises Mada-rovce-Věteřov-Böheimkirchen. *Slov. Arch.* 29-1, 1981, 17-22.

Benkovsky-Pivovarová 1999 – Z. Benkovsky-Pivovarová: Zur Datierung des bronzezeitlichen Gräberfeldes von Nové Zámky-Ziegelei. In: J. Bátora/J. Peška (Hrsg.): Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei. *Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes I.* Nitra 1999, 197-200.

Benkovsky-Pivovarová 2004 – Z. Benkovsky-Pivovarová: K datovaniu krčiazka z Lednice, okr. Břeclav. In: E. Kazdová/Z. Měřínský/K. Šabatová: K počtě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám. Brno 2004, 275-279.

Benkovsky-Pivovarová 2015 – Z. Benkovsky-Pivovarová: Zur Terminologie der bronzezeitlichen Hügelgräberkultur in Mitteleuropa. *Zbor. SNM* 109, *Arch.* 25, 2015, 73-88.

Benkovsky-Pivovarová/Chropovský 2015 – Z. Benkovsky-Pivovarová/B. Chropovský: Grabfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Westslowakei, Teil 2. *Archaeologica Slovaca Monographiae XXII*, Nitra 2015.

Březinová 2011 – G. Březinová: Siedlungsobjekte aus der Bronzezeit in Nitra auf der Strasse Mostná ulica. *Štud. zvesti AÚSAV* 48, 2011, 21-42.

Csányi 1980 – M. R. Csányi: Árokka körülvevő sírok a halomsíros kultúra jánoshidai temetőjében. *Arch. Ért.* 107, 1980, 153-165.

David 1998 – W. David: Zu Variantengliederung, Verbreitung und Datierung der kosziderzeitlichen Sicheladeln. In: H. Ciugudean/F. Gogăltan (Ed.): The Early and Middle Bronze Age in the Carpathian basin. *Bibliotheca Musei Apulensis VIII*, 1998, 281-333.

Dušek 1969 – M. Dušek: Birituelles Gräberfeld der Karpatenländischen Hügelgräberkultur in Dolný Peter. In: M. Dušek: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. *Archaeologica Slovaca-Catalogi IV*, 1969, 50-81.

Egry 2004 – I. Egry: Halomsíros temető Győr-Menfőcsanak-Bevásárlóközpont területén. *MOMOS III*, Szombathely 2004, 121-137.

Fojtík 2015 – P. Fojtík: Mohylová kultura střední doby bronzové na Prostějovsku I. Katalog nálezů, svazek první. Brno 2015.

Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 – V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.

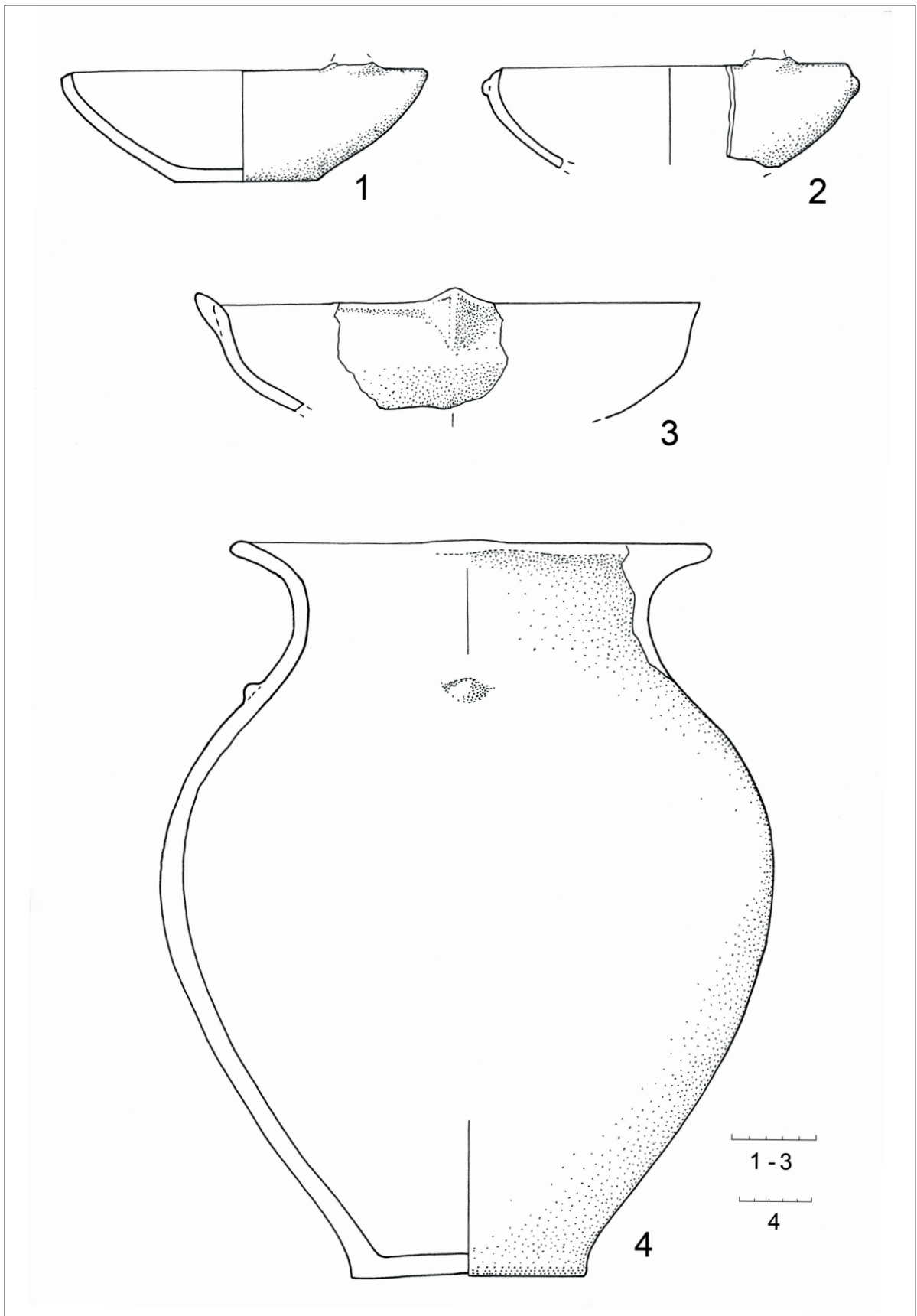
Furmánek/Veliačik/Vladár 1999 – V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Die Bronzezeit im slowakischen Raum. *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 15, 1999.

Hänsel 1968 – B. Hänsel: Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken. Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer-Kulturräume 7, 1968.

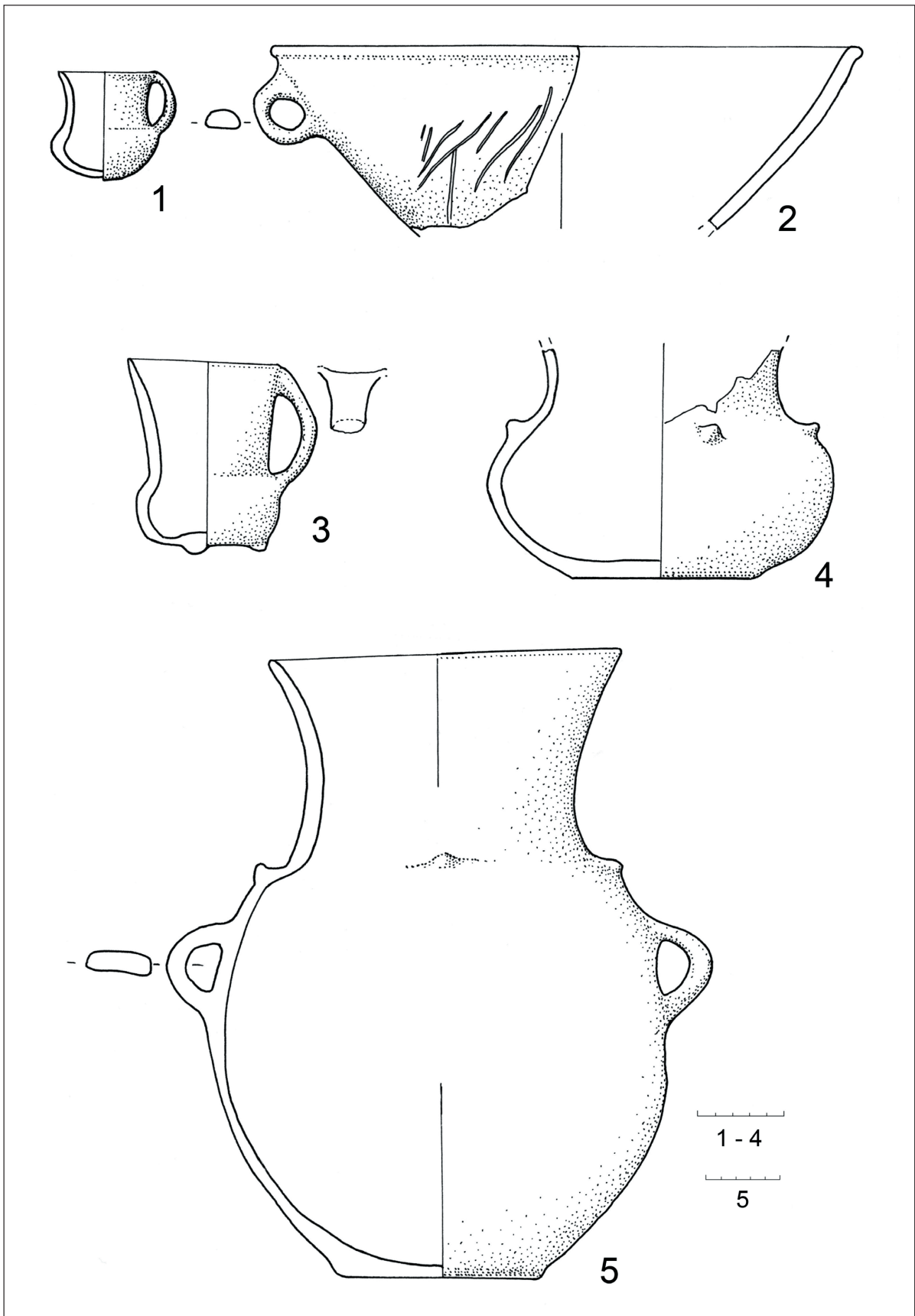
Ilon 1999 – G. Ilon: A bronzkori halomsíros kultúra temetkezései Nagydém-Közeprepáspusztán és a Hegykői edényelet. A keső magyarádi és a korai halomsíros kultúra leletei az Észak- és Nyugat Dunántúlon. *Savaria* 14/3, 1999, 239-276.

Innerhofer 2000 – F. Innerhofer: Die mittelbronzezeitlichen Nadeln zwischen Vogesen und Karpaten. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* 71, 2000.

Kovács 1966 – T. Kovács: A halomsíros kultúra leletei az Észak-Alföldön. *Arch. Ért.* 93, 1966, 159-202.

Obr. 1a. Nové Zámky-Berek, inventár žiarového hrobu 3/62 maďarovskej kultúry (k tomu obr. 1b).
 Abb. 1a Nové Zámky-Berek, Inventar des Brandgrabes 3/62 der Maďarovce-Kultur (dazu Abb. 1b).

Obr. 1b. Nové Zámky-Berek, inventár žiarového hrobu 3/62 maďarovskej kultúry (k tomu obr. 1a). Abb. 1b Nové Zámky-Berek, Inventar des Brandgrabes 3/62 der Mađarovce-Kultur (dazu Abb. 1a).

- Kovács 1975* – T. Kovács: Historische und chronologische Fragen des Überganges von der mittleren zur Spätbronzezeit in Ungarn. *Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae* 27, 1975, 297-317.
- Kovács 1988* – T. Kovács: Die bronzezeitliche Siedlung von Süttő – eine kurze Übersicht. *Slov. Arch.* 36-1, 1988, 119-132.
- Kreiter 2005* – A. Kreiter: Middle Bronze Age ceramic finds from Százhalombatta-Földvár, Hungary. *Százhalombatta Archeological Excavations, Report 2*, 2005, 9-25.
- Neugebauer 1981* – J.-W. Neugebauer: Fundmaterialien aus der ältesten Stufe der Hügelgräberbronzezeit aus dem Raume von Mannersdorf am Leithagebirge, NÖ. *Fundber. Österreich* 19, 1981, 157-201.
- Novotná/Novotný 1984* – M. Novotná/B. Novotný: Die Maďarovce-Kultur. In: N. Tasić (Hrsg.): *Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans. Balcano-Pannonica* 22, Beograd 1984, 323-340.
- Novotný 1961* – B. Novotný: Hromadný nález keramiky zo strednej doby bronzovej vo Veľkom Peseku. *Musaica* 1, 1961, 45-49.
- Novotný 1968* – B. Novotný: Výskum v Sikenici, okres Levice. *Musaica* 8, 1968, 17-28.
- Novotný 1981* – B. Novotný: Jama zo strednej doby bronzovej zo Šaroviec. *Præhist.* 8, *Varia archaeologica* 2, 105-109.
- Ožďáni 2010* – O. Ožďáni: Poznámky k výskytu keramiky cudzej proveniencie na juhozápadnom Slovensku počiatkom strednej doby bronzovej. *Slov. Arch.* 58-2, 2010, 259-272.
- Ožďáni 2015* – O. Ožďáni: Mohylové kultúry. In: V. Furmánek/J. Batora/O. Ožďány/V. Mitáš/R. Kujovský/J. Vladár: *Staré Slovensko 4. Doba bronzová*, Nitra 2015, 131-162.
- Říhovský 1979* – J. Říhovský: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet. *Prähistorische Bronzefunde* XIII-5, 1979.
- Stuchlík 1971* – S. Stuchlík: Příspěvek k poznání počátku mohylové kultury na Moravě. *Arch. Rozhledy* 23-2, 1971, 140-146.
- Šmíd 1998* – M. Šmíd: Dům a dva kostrové hroby ze střední doby bronzové ve Slavoníně u Olomouce. *Pravěk N. Ř.* 7, 1998, 255-270.
- Točík 1956* – A. Točík: Staršia a stredná doba bronzová na juhozápadnom Slovensku. In: *Referáty o pracovných výsledkoch československých archeológov za rok 1955*. Liblice 1956, 24-46.
- Točík 1960* – A. Točík: Juhozápadné Slovensko v staršej a strednej dobe bronzovej. *Nepublikovaná kandidátska dizertácia*. Nitra 1960.
- Točík 1964a* – A. Točík: Gräberfelder der Karpatenländischen Hügelgräberkultur in der Südwestslowakei. *FontArchPrag* 7, 1964, 3-57.
- Točík 1964b* – A. Točík: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. *Archaeologica Slovaca Fontes V*. Nitra 1964.
- Točík 1964c* – A. Točík: Záchranný výskum v Bajči-Vlkanove v rokoch 1959-1960. *Štud. Zvesti AÚSAV* 12, 1964, 5-185.
- Točík 1978* – A. Točík: Staršia a stredná doba bronzová. In: *Slovensko. Dejiny*. Bratislava 1978, 51-79.
- Točík 1981a* – A. Točík: Malé Kosihy. Osada zo staršej doby bronzovej. *Materialia Archaeologica Slovaca IV*. Nitra 1981.
- Točík 1981b* – A. Točík: Nitriansky Hrádok-Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce-Kultur. *Materialia Archaeologica Slovaca III*. Nitra 1981.
- Točík 1982* – A. Točík: Hroby zo strednej doby bronzovej v Nových Zámkoch v polohe Berek. *Castrum Novum* 1, 1982, 25-37.
- Točík/Vladár 1971* – A. Točík/J. Vladár: Prehľad bádania v problematike vývoja Slovenska v dobe bronzovej. *Slov. Arch.* 19-2, 1971, 365-422.
- Torma 1976* – I. Torma: Ein Grab der transdanubischen inkrustierten Keramik aus Esztergom. *Mitt. Ach. Inst. Ungar. Akad.* 6, 1976, 25-37.
- Vicze 2011* – M. Vicze: Bronze Age Cemetery at Dunaújváros–Duna dűlő. *Dissertationes Pannonicae IV-1*, 2011.

ZUR TERMINOLOGIE DER BEGINNENDEN MITTLEREN BRONZEZEIT IN DER SÜDSLOWAKEI IM LICHT DER FUNDE AUS DEM GRAB 3/62 VON NOVÉ ZÁMKY

ZOJA BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ

Im Jahre 1982 wurde von A. Točík ein Beitrag über die mittelbronzezeitlichen Gräber von Nové Zámky-Berek veröffentlicht. Auf dem dortigen Militärübungsplatz legte das AISAW auf der Sanddüne I zwei Körpergräber sowie ein Brandgrab und auf der Sanddüne III ein Brandgrab frei (*Točík 1982*, 25-28). Der Beitrag befasst sich mit dem Grab von der Düne III, das in der Grabungsdokumentation im Gegensatz zur Erstpublikation die Grabnummer 3/62 trägt; auch die Funde aus diesem Grab werden im AISAW unter dieser Grabnummer aufbewahrt.

Die Grabgrube dieses Grabes, 60-65 cm tief mit einem Durchmesser von 80-90 cm, war teilweise durch einen Schützengraben gestört. Sie enthielt Leichenbrand und Scherben von 10 Gefäßen. Ein Gefäßfragment war zur Zeit der Fundaufnahme nicht auffindbar; es handelte sich um ein Fragment eines Gefäßes mit kehligem Hals, gebauchtem Körper und zwei Knubben auf der Schulter (Točík 1982, Nr. 10, Abb. 7: 3).

Aufgrund der Auswertung der einzelnen Keramikformen konnte dieses Grab als Vertreter der Nitra-Gruppe der Maďarovce-Kultur angesprochen und verlässlich in die Stufe B1 datiert werden. Diese Datierung wurde durch die Vergesellschaftung vergleichbarer Gefäße mit Sicheladeln und Lochhalsadeln mit profiliertem Schaft in Bajč, Svätý Peter (vormals Dolný Peter), Vrábľa, Dunaújváros-Duna dűlő, Győr-Ménfőcsanak, Esztergom und mit einem viernietigen Dolch in Šarovce ermöglicht und durch das Erscheinen solcher Gefäße zusammen mit der Keramik der Hügelgräberkultur in Nitra, Nagydém und Hegykő bestätigt.

Die Veröffentlichung des Gräberfeldes von Dolný Peter als eines Gräberfeldes der karpatenländischen Hügelgräberkultur (Dušek 1969) spiegelt sich in der slowakischen und ungarischen Literatur bis heute wider. In der Slowakei wurde dieses Gräberfeld in die Termini *Althügelgräberstufe* (Točík 1960; Točík/Vladár 1971, 394) und *Früh Hügelgräberstufe – Phase Dolný Peter der karpatenländischen Hügelgräberkultur* (Furmánek/Veljačík/Vladár 1991, 104; 1999, 64; Oždáni 2015, 137) inkludiert. Im Gegenteil dazu benannte T. Kovács nach diesem Gräberfeld die Endphase der Maďarovce-Kultur als *Dolný Peter-Phase der Maďarovce-Kultur*, die er auf die südwestliche Slowakei, nordöstliches Österreich sowie auf Nord- und Mitteltransdanubien bezog (Kovács 1975, 309). Die Verfasserin dieses Beitrages zeigte aber, dass diese Facies der Maďarovce-Kultur nicht im ganzen Verbreitungsgebiet dieser Kultur verbreitet war und deswegen der Terminus *Dolný Peter-Gruppe der Maďarovce-Kultur* der Situation besser entspräche (Benkovsky-Pivovarová 1981, 19, 20).

In Ungarn ließ sich in der jüngsten Zeit I. Egrý bei der Publikation des kosziderzeitlichen Gräberfeldes von Győr-Ménfőcsanak wohl durch Svätý/Dolný Peter zur Annahme der ersten Expansionswelle der Hügelgräberkultur nach Transdanubien verleiten (Egrý 2004, 121). Ein Vordringen der Maďarovce-Kultur in dieses Gebiet ist zweifelsfrei nachgewiesen, z. B. durch die Siedlung von Süttő (Kovács 1988, 120), aber mindestens genauso ausgeprägt ist auch die Bewegung in umgekehrter Richtung, die vor allem im Vorhandensein der Vátya-Kultur in der Südslowakei zum Ausdruck kommt. Leider sind die diesbezüglichen Fundbestände von Dvory nad Žitavou, Štúrovo u. w. noch nicht bzw. nur teilweise veröffentlicht, trotzdem aber beweisen sie, dass alle bis jetzt angewendeten bzw. vorgeschlagenen Termini dem bunten kulturellen Spektrum der Stufe B1, das sich aus Elementen der Maďarovce-, der Füzesabony/Otomani-, der Vátya- und der Belegiš-Kultur zusammensetzt, nicht gerecht werden und dass es überhaupt fraglich ist, ob die Termini wie *Althügelgräberstufe* (in verschiedenen Variationen) und *Maďarovce-Hügelgräber-Horizont* (Oždáni 2010, 261) das Verhältnis dieses Fundhorizontes zur Hügelgräberkultur richtig widerspiegeln. Der Unterschied zwischen den Fundbeständen dieser durch Sicheladeln und Lochhalsadeln mit profiliertem Schaft datierten Stufe (z. B. Dolný Peter und Nitra) und den Fundbeständen der darauffolgenden durch Petschaftkopfnadeln datierten Stufe (z. B. Veľký Pesek und Salka I) ist nämlich so groß, dass die Frage entsteht, ob es sich bei der postkosziderzeitlichen Hügelgräberkultur in der Südslowakei nicht um die Resultate einer Expansion der Egyek-Kultur bzw. der Egyek-Gruppe der Hügelgräberkultur aus Ungarn handelte (dazu: Benkovsky-Pivovarová 2015, 77, 78), so wie es bei der Hatvan-Kultur, der Nordpannonischen Kultur und wahrscheinlich auch bei der Vátya-Kultur der Fall war. Diese Frage kann aber erst nach der Veröffentlichung der Siedlungsbestände der Stufe B1 und der Untersuchung der kulturellen Zugehörigkeit der darin enthaltenen Keramikfunde der Hügelgräberkultur auf der einen Seite und der Publikation des Gräberfeldes von Nové Zámky auf der anderen Seite erörtert werden. Dieses Gräberfeld wird als Repräsentant der *Früh Hügelgräberstufe- Phase Nové Zámky* bezeichnet (Furmánek/Veljačík/Vladár 1991, 104; 1999, 64; Oždáni 2015, 137), es war allerdings bereits in der Stufe A2 belegt (Benkovsky-Pivovarová 1999, 200) und sein weiterer Entwicklungsverlauf ist derzeit noch unklar. Bei gegenwärtiger Quellenkenntnis stellt daher die bisherige Periodisierung der karpatenländischen Hügelgräberkultur nur eine Widerspiegelung des angenommenen Entwicklungsverlaufs dieser Kultur dar; O. Oždáni (2015, 137) bezeichnete sie neuerdings als eine vorläufige Gliederung, die noch präzisiert werden muss.

zoja.benkovsky@gmail.com